

29. celostátní akviziční seminář

14. října 2021 v Havlíčkově Brodě

Bienální celostátní akviziční seminář, na němž se setkávají akviziční pracovní knihoven a bývá významným zdrojem informací o současném dění a nových trendech v oblasti doplňování knihovních fondů, se uskutečnil dne 14. října 2021 od 11 hodin v nové budově Krajské knihovny Vysočiny. Při této události se scházejí akvizitěři různých typů knihoven, nejen veřejných obecních, městských či krajských knihoven, ale také vysokoškolských, specializovaných a muzejních knihoven. Tématem bývá akvizice všech typů dokumentů i periodik. Letošní setkání bylo nabitě opravdu zajímavými příspěvky a neslo se v duchu spolupráce knihoven s malými nakladateli. Tradičně bylo zařazeno téma elektronických knih a vzdělávání knihovníků akvizitérů. Nechyběly ani aktuální příklady z dobré praxe knihoven v jejich akvizicích. Na seminář jako obvykle navazoval Podzimní knižní veletrh, proto se úvodního slova semináře tradičně ujala ředitelka veletrhu PhDr. Markéta Hejkalová a pozvala všechny na 31. ročník veletrhu. Za hostující Krajskou knihovnu Vysočiny přivítala účastníky ředitelka Ing. Jitka Hladíková. Předseda sekce akvizice SDRUK Mgr. Daniel Bechný, ředitel Studijní a vědecké knihovny Plzeňského kraje a hlavní organizátor akce, se ujal moderování programu.

Program:

- **Aktuální projekty v Městské knihovně v Praze - Vojtěch Vojtíšek (MKP)**

Městská knihovna v Praze se již dlouhodobě zabývá vydáváním e-knih. Pan Vojtíšek ve svém příspěvku shrnul aktuální výsledky několika dlouhodobých projektů vedených týmy v Městské knihovně v Praze a partnerů, které jsou zaměřené na vydávání e-knih. V grafech ukázal tendence výpůjček tištěných knih a stahování e-knih. Představil všechny platformy, na kterých poskytují e-knihy uživatelům ve svém katalogu e-knihovna.cz. Zmínil všechny způsoby a možnosti knihoven, jak e-knihy pro své uživatele získat: agregace volných děl / licence od autorů, nákup výpůjček, publikace vlastních e-knih a především opět upozornil na možnost (pro všechny knihovny) nabízet čtenářům ve svém katalogu volné e-knihy z MKP. Poukázal na existenci volného dokumentu s názvem Efektivní knihovna v digitálním prostředí: metodické doporučení z r. 2019, který knihovnám může pomoci nejen v základní orientaci při práci s e-knihami. Jde o velmi zajímavou metodiku, se kterou by se měl každý akvizitér zainteresovaný v e-knihách seznámit.

- **e-Deposit: vývoj a stav elektronického PV - Martin Žížala (NK ČR)**

V druhém příspěvku semináře se pan Žížala podíval na e-knihy trošku z jiného pohledu a to z pohledu akvizitéra Národní knihovny (dále NK ČR). NK ČR je archivní instituce, jejímž úkolem je zachovávat naše národní kulturní dědictví. Situaci velice komplikuje zastaralá legislativa. Současné zákony, zákon č. 37/1995 Sb. o vydávání neperiodických publikací, tiskový zákon č. 46/2000 Sb. (periodika), knihovní zákon č. 257/2001 Sb. (WebArchiv) už potřebují novelizovat, protože nereflktují aktuální vývoj a aktuální situaci nejenom v oblasti elektronických knih, ale i současně nepokrývají současný moderní vývoj knihovnictví. Elektronické dokumenty, které jsou na fyzických nosičích CD, DVD, kazety, gramofonové desky, flash disky jsou právně rozptýlené v těchto zákonech a chodí do příslušných knihoven jako povinný výtisk. Co se týče online dokumentů, jako jsou webové stránky, tak ty spadají zase pod WebArchiv.

Knihy v té podobě, v jaké popisoval kolega Vojtíšek (e-knihy), a e-periodika plus preprinty zůstávají bez povinnosti odevzdávat povinný výtisk a hrozí tak ztráta části národního kulturního dědictví. V NK ČR samozřejmě sledují situaci v oblasti elektronických knih. Jejich statistiky, přehled současného vývoje a situace na trhu je možno najít na stránkách Svazu českých knihkupců a nakladatelů SČKN. Dále sledují vývoj počtu e-knih ohlášených Agentuře ISBN. Existuje zde i problematika změn a zastarávání technologií a formátů, kterou NK ČR také řeší. Přednášející dále zmínil pilotní projekt z let 2011 až 2012 EDPilot, který byl na bázi dobrovolného uložení elektronických publikací a také 4letý projekt NAKI z let 2012 až 2015, který řešil legislativní, knihovnické a technologické otázky týkající se sběru a zpracování e-publikací, metodiky pro jejich bibliografický popis, sdílení a zpřístupňování e-publikací v knihovní síti ČR, archivace a dlouhodobé ochrany e-publikací (LTP). Mgr. Žížala zmínil připravenost NK ČR na sběr a zpracování e-publikací i jejich dlouhodobou ochranu a nastínil technologický rámec systému e-Deposit, který je vytvářen v rámci projektu NAKI. Avšak tzv. „trojnovela“: doc. Polčáka, která měla ujasnit situaci v odevzdávání povinného e-výtisku, sněmovnou neprošla a plán, že potřebná novela zákonů nabude účinnosti od 1. 1. 2022, nevyšel. Do budoucna zde vyvstává otázka, zda opětovné předložení „trojnovely“, jejíž platnost by mohla být nejdříve 1. 1. 2024, má vůbec smysl. Zda by nebylo lepší po tak dlouhé době čekání na schválení „trojnovely“ mít nový zákon o povinném síťovém depozitu.

- **Co nám přinese služba DNNT - Karolína Košťálová (NK ČR)**

K 30. 6. 2021 byl ukončen provoz digitálních knihoven v režimu Covid, kdy byl přihlášenému uživateli pro čtení otevřen celý obsah digitální knihovny a přístup byl určen pro studenty VŠ a VOŠ a vědecké pracovníky. Od 1. 7. 2021 bylo spuštěno zpřístupňování děl nedostupných trhu. Díla nedostupná na trhu definuje autorský zákon a další rámec zpřístupnění DNNT formují kolektivní smlouvy uzavřené NK ČR s DILIA, OOA-S a Memorandum o porozumění mezi SČKN a NK ČR. Přístup k DNNT mají registrovaní čtenáři knihoven, které s NK ČR uzavřou smlouvu, tj. není omezen na studenty či vědecké pracovníky. Přednášející v prezentaci definovala, která díla mohou být podle Autorského zákona zařazena do Seznamu děl nepřístupných na trhu a která díla jsou tak definována v rámci kolektivní smlouvy uzavřené NK ČR s DILIA a OOA-S v roce 2019. Stávající kolektivní smlouva platí do 31. 12. 2023. Díla nedostupná na trhu jsou zpřístupňována ve dvou režimech: vzdálený (dálkový) přístup = licence DNNT online a zpřístupnění na místě samém v síti knihovny = licence DNNT terminál. Paní Košťálová podrobně ukázala, jak fungují a co poskytují oba přístupy registrovaným uživatelům knihoven a uvedla, za jakých podmínek se mohou připojit partnerské knihovny a využívat DNNT při poskytování služeb čtenářům či ve svém „vnitřním“ provozu.

- **Diogenes s lucernou v pravé poledne hledá knihu. - Daniel Podhradský (Dauphin, Cech nakladatelů)**

Daniel Podhradský je 27 let nakladatelem v nakladatelství Dauphin, které knihy vydává v poměrně omezených nákladech (20–30 titulů ročně). Na semináři promluvil za malé nakladatele, nejen z pozice jednoho ze zakládajících členů Cechu nakladatelů, který byl ustanoven v první vlně covidu, ale i z pozice člena představenstva Svazu českých knihkupců a nakladatelů. Cech nakladatelů má v současné době asi 30 subjektů. Aktivní rada má čtyři členy. Cech nakladatelů má za cíl, aby se knihy (které si jméno knihy zaslouží) dostaly do knihkupectví (které si jméno knihkupectví zaslouží) a následně ke svým věrným čtenářům. V rámci SČKN byla zase založena Komise pro malé nakladatele. Je těžké definovat, co je to malý nakladatel. Malí nakladatelé se snaží vytvořit jistou nadhodnotu oproti zisku, což se i dle ocenění některých knih vydaných v malých nakladatelstvích rozhodně daří. Podle pana Podhradského jsou malí nakladatelé solí země, literatury či trhu. Přednášející především chtěl, aby jeho vystoupení bylo jakýmsi odrazovým můstkem pro spolupráci knihoven a malých nakladatelů bez prostředníků (distribucí). Není veřejným tajemstvím, že distributor si bere více jak 50% z ceny. Vyzval tak přítomné knihovníky akvizitery, aby popřemýšleli o tom, zda mohou podpořit malé nakladatele přímým nákupem a vyzval k jednotnému postupu knihoven a profesních nakladatelských organizací k diskusi s Ministerstvem kultury. Položil do pléna k diskusi několik řečnických otázek k zamyšlení o spolupráci či vzájemné podpoře mezi SČKN spolu s Cechem nakladatelů a knihovníky v akvizicích. Poutavou řeč zakončil pozvánkou k osobním rozhovorům během knižního veletrhu.

- **E-shop na vyřazenou literaturu – Michal Hoftich, Monika Horáková (Knihovna PedF UK)**

Knihovníci z Pedagogické fakulty UK přišli na seminář s příkladem z dobré praxe, který jim usnadňuje práci s vyřazenými dokumenty. V knihovně PedF UK zásadně redukuje fond z důvodů dosažení maximálních prostorových limitů a vyřazují stovky knih měsíčně. Původně zveřejňovali nabídkové seznamy v Excelu na webu, to však nebylo udržitelné. Objednávky se křížily a narůstalo množství individuální komunikace. Vytvořili proto pomocí open source software na tvorbu e-shopů Woocommerce objednávkový systém na vyřazenou literaturu. Tím výrazně snížili časovou náročnost vyřizování objednávek, vše mají seřazeno dle svých preferencí a potřeb. Vyřazené knihy si automaticky importují pomocí CSV souborů. Objednávkový lístek si programovali sami. O e-shop a agendu s ním spojenou se stará v současnosti jedna kolegyně na poloviční úvazek. E-shop si neustále vylepšují.

- **Zdroje pro vzdělávání knihovníků akvizitérů – Linda Jansová (NK ČR)**

Kolegyně Jansová se připojila online slovem i obrazem a ve své prezentaci představila zdroje, které lze využít pro vzdělávání knihovníků akvizitérů. V přednášce se věnovala několika dílčím tématům, na úvod se dotkla terminologie a Terminologické databáze TDKIV, pomocí níž si můžeme vyhledávat příslušné termíny pro vyhledávání dokumentů ke studiu. Dále zmínila zdroje dostupné v Knihovně knihovnické literatury, kterou také provozuje Knihovnický institut NK ČR a na praktických příkladech ukázala vyhledávání v databázi KKL. Báze KKL je také součástí oborové brány Knihovnictví a informační věda, která funguje v rámci portálu knihovny.cz. Důraz byl kladen na portál – rozcestník Studijní pomůcky pro knihovníky, který vznikl v návaznosti na Národní soustavu kvalifikací. Velice zajímavý byl i průřez vyhledáváním v knihovnických licencovaných databázích (LISA, LIST a LISTA) a v časopiseckých zdrojích pro akvizici (např. Library Collections, Acquisitions & Technical Services). Na závěr jsme se podívali na to, co nabízejí akvizitérům zahraniční knihovnické organizace (IFLA, ALA) a vybrané zahraniční zdroje (především anglosaské provenience). Vzdělávat se lze z nejrůznějších zdrojů, není nutné se omezovat jen na české jazykové prostředí. Prezentace byla plná užitečných odkazů a aktuálních informací pro vzdělávání a samostudium knihovníků (nejen akvizitérů).

- **Podpora místních vydavatelů, lokálních autorů a děl z pohledu SDGs – Martina Košanová (SVK PK)**

Paní Košanová představila pracovní skupinu, která vznikla napříč knihovnami (funguje pod SKIP) a která se věnuje udržitelosti v knihovnách. V letech 2021-2022 je hlavním tématem knihoven udržitelnost a záměrem skupiny je prozkoumat možnosti českých knihoven v naplňování Cílů udržitelného rozvoje (SDGs - The Sustainable Development Goals) formulovaných Organizací spojených národů a pomoci knihovnám tyto cíle zavádět do praxe a komunikovat je veřejnosti i zřizovatelům. K tomuto účelu využívají formát celoročního vzdělávacího cyklu, kde je zapojena stovka knihovníků ze 40 knihoven různých typů a velikostí. Účastníci v průběhu roku prochází teoretickým i praktickým vzděláváním a na seminářích společně přemýšlí, jak mohou knihovny zdůraznit a prohlubovat svou nezastupitelnou společenskou roli při plnění SDGs. V dubnovém semináři se dostali ke knihám, knižnímu trhu a jeho udržitelnosti, bibliodiverzitě, odolnosti a ke knihovnám jako institucím. V části workshopové se zamýšleli nad tím, jak rozšířit čtenářskou základnu pomocí konceptu bibliodiverzity a jak získávat větší nezávislost na rozpočtu zřizovatele skrze marketing a komunitní financování. Součástí domácí přípravy bylo zodpovězení otázek: Jak to má vaše knihovna s akvizičním plánem, má nějaký? Je v něm zahrnuta podpora místních vydavatelů, lokálních autorů a děl? Tuto otázku položila i zúčastněným akvizitérům a odpovědi byly vskutku zajímavé. Je řada knihoven, které svou akvizicí podporují malé nakladatele. Často však rozpočet zřizovatele limituje akvizitery v možnosti nákupu z malých nakladatelství a tím jde proti bibliodiverzitě. Zároveň podpora místních vydavatelů, lokálních autorů a děl v akvizičních plánech knihoven chybí, pokud vůbec nějaký akviziční plán knihovny mají. Stojí za to se nad tím zamyslet a pokusit se to změnit a i v akvizicích se posunout více směrem k bibliodiverzitě. Nákup knihovních

fondů je základním článkem pro navazující služby veřejnosti a bibliodiverzita je nástrojem získávání nových cílových skupin uživatelů.

- **Knihovna Jiřiny Šiklové a archiv nahrávek Paměť žen – Lucie Königsmarková (Knihovna Gender Studies)**

Lucie Königsmarková přijela na seminář představit velmi zajímavou specializovanou Knihovnu Gender Studies. Knihovna Jiřiny Šiklové (v době odevzdání zápisu je již opravdu přejmenovaná) je určena pro odbornou i širokou veřejnost a nabízí knihy zaměřené na rovné příležitosti žen a mužů v různorodých aspektech života. Hodně se zaměřují na trh práce, vzdělávání, oblast sociálních věd a historii ženského hnutí. Ve fondu mají nejen naučnou literaturu, ale z beletrie i například poezii a komiksy. Knihovna Gender Studies vznikla v roce 1991 ze soukromých sbírek Jiřiny Šiklové přímo v jejím bytě. Původní fond knihovny vznikal především ze zahraničních darů ženských organizací, univerzit a soukromých osob a částečně si určitý komunitní ráz budování fondu udržela dodnes. Zdrojem akvizice jsou tak stále: dary ženských spolků, organizací a vysokých škol; individuální dary, spolupráce s nakladatelstvími, granty a marginálně nákup z vlastních prostředků knihovny. Tímto způsobem knihovna například získala i výjimečné dokumenty z pozůstalosti Elišky Krásnohorské, Marie Calmy Veselé, MUDr. Anny Honzákové a dalších představitelk českého ženského hnutí. Součástí fondu jsou nejen tyto výjimečné historické sbírky, ale také unikátní soubor nahrávek rozhovorů pamětnic válečného a poválečného Československa, který již po mnoho let vzniká v rámci orálně-historického projektu Paměť žen (nový web se připravuje). Unikátní nahrávky začaly vznikat v 90. letech a stále přibývají. V této chvíli je to 500 rozhovorů a přes 22000 stran přepisů. Obnovený projekt se jmenuje Československo v paměti žen a je rozšířen nejenom o další rozhovory, ale nabídne také spoustu fotografií převážně z období socialismu, ale i 90 let a začátku milénia. Vznikne průřezový materiál pro vyučující dějepisu, kde si na nové webové platformě budou moci žáci a žákyně osahat všechny dobové materiály, ke kterým by se jinak nedostali. Knihovna má do budoucna velké plány (digitalizace vzácných dokumentů z archivu E. Krásnohorské, rozšíření otevírací doby, tematické pořady).

- **Bibliodiverzita na českém knižním trhu – Veronika Benešová Hudečková (Knihex)**

Paní Veronika Benešová Hudečková vydává 11 let knihy ve svém nakladatelství Verzona a 6 let se věnuje knihkupectví. Přijela představit platformu Knihex, která nepořádá pouze jarmarky a kurzy, ale je profesní oborovou organizací, která sdružuje malé nakladatele a nezávislé knihkupce. Hájí jejich zájmy směrem k oborovým institucím a jejich problematiku také zprostředkovává nejširší veřejnosti. V současné době se platforma věnuje především e-katalogu, novému obchodnímu modelu, který přímo propojí nakladatele a knihkupce. Právě zmíněný vznikající e-katalog malých nakladatelů by měl sloužit i k jednotnému informování a oslovování knihoven o aktuálním trhu malých nakladatelů. E-katalog bude vypadat podobně, jako vypadají objednávkové systémy klasických velkoobchodů s možností třídění dle různých kritérií. Každý z nakladatelů bude mít zároveň svůj profil, který bude nabízet i doprovodné akce, programy a výstavy příslušného nakladatelství, které mohou knihovny využít. Veronika Benešová Hudečková vyzvala přítomné knihovníky ke spolupráci a k zapojení se do fungování pilotního spuštění e-katalogu. Každý měsíc budou posílat newslettery s novinkami všech nemainstreamových nakladatelů zapojených do platformy. Akvizitér provede jednu souhrnnou objednávku, která se až poté rozdělí k vyřízení jednotlivým nakladatelům. Akvizitérům tak ubude práce s vyhledáváním na velkém množství různých e-shopů a zároveň tak budou svou snadnější akvizicí podporovat malé nakladatele. Pro zájemce o čerstvé informace o vývoji e-katalogu doporučila přednášející zapojit se do odebrání newsletteru na stránkách Knihexu. Rovněž v Knihexu uvítají podněty a nápady z pozice knihovníků.

- **Mikronakladatelé – koření knižního trhu – Roman Lesný (Aligier)**

Pan Lesný ze společnosti Aligier s.r.o. velmi poutavým způsobem přiblížil přítomným akvizitérům svoji zajímavou životní pouť, která ho skoro až nečekaně pasovala do role mikronakladatele. V roce 2011 vydal ve svém nakladatelství český překlad velice úspěšného izraelského titulu *Start-up nation: příběh izraelského hospodářského zázraku*. České vydání knihy obsahuje nad rámec původního originálu působivé a osobní předmluvy významných osobností, např. prezidenta Izraele Šimona Pereze a velvyslance státu Izrael v České republice Yaakova Levyho. V roce 2016 v nakladatelství Aligier vyšla další úspěšná publikace *Budiž voda: izraelská inspirace pro svět ohrožený nedostatkem vody*. V nakladatelství vyšla také osobní biografie Šimona Pereze *Není místa pro malé sny: příběh o odvaze, představitivosti a formování moderního Izraele* nebo komiks *Mike's place: pravdivý příběh o lásce, blues a teroru v Tel Avivu*. Aligier vydává velmi zajímavé tituly, specificky zaměřené, přesto nebo právě proto úspěšné. S objemem vydaných knih za jedno desetiletí se určitě řadí mezi mikronakladatele, tedy ještě menší nakladatele než jsou malí nakladatelé, o kterých byla již řeč. Tato nakladatelství nejsou vidět, nejsou slyšet, nevracejí se jim vložené investice, přesto se znovu a znovu objevují a zase mizí. Vydávání knih je až osobní a srdeční záležitost a rozhodně by jejich tituly neměly unikat zájmu knihoven.

- **Akvizice beletrie pro projekt Central – Zuzana Kopencová, Ladislav Lukavský (MKP)**

Úvodní část příspěvku Zuzany Kopencové byla věnována informacím o vlastním projektu. Již třetím rokem Městská knihovna v Praze katalogizuje novinky beletrie pro české knihovny. Jedná se o centrální službu, která je založená na rychlém získávání titulů beletrie a jejich katalogizaci. Cílem projektu Central je rychlá a kvalitní sdílená katalogizace, tzn. co nejrychleji získat signální exemplář beletrie a zkatalogizovat ho jmenně i věcně. Jmenný záznam je nejprve poslán do české národní bibliografie, kde získává čnb a poté už posílají kompletní záznam (jmenně i věcně) do SK ČR, kde ho již jednotlivé knihovny mohou stahovat. Ostrý provoz byl zahájen 1. 4. 2019 za úzké spolupráce s Národní knihovnou ČR a s finanční podporou Ministerstva kultury ČR z dotačního programu VISK 1. Projekt Central má za dobu svého fungování ročně zpracováno velice slušné číslo záznamů. Téměř 80 % novinek beletrie zpracuje MPK, v některých dnech i 100 %. V druhé části příspěvku podrobně přiblížil hlavní akvizitér MKP Ladislav Lukavský, jak akvírování probíhá a jaká jsou úskalí včasného získávání titulů. Klíčovým faktorem pro úspěšnost projektu je rychlost získání prvních výtisků po vydání nového titulu, ještě než se dostane do prodeje. Velmi záleží na souhře pracovníků oddělení akvizice a úzké spolupráci s oddělením katalogizace. Velmi rychle také probíhá objednávání signálních výtisků přes hlavní i vedlejší distribuční firmy (Euromedia Group, Albatros Media, Kosmas) a jejich následná vlastní doprava, vybalení a předání ke zpracování.

Zápis dne 14. 12. 2021 zpracovala Bc. Denisa Szaffnerová (SVKUL)